

- Белов Г.В. Экологический менеджмент предприятия : учебное пособие / Г.В. Белов. – М. : Логос, 2007. – 250 с.
- Галушкина Т.П. Экономические инструменты экологического менеджмента (теория и практика) / Т.П. Галушкина. – Одесса: Институт проблем рынка и экономико-экологических исследований НАН Украины, 2000. – 280 с.
- Екологічний менеджмент : навч. посіб. / за ред. В.Ф. Семенова, О.Л. Михайлик. – К. : Знання, 2006. – 366 с.
- Лук'янихін В.О. Екологічний менеджмент у системі управління збалансованим розвитком : монографія / В.О. Лук'янихін. – Суми : ВТД «Університетська книга», 2002. – 314 с.
- Пахомова Н.В. Экологический менеджмент : учебник для вузов / Н.В. Пахомова, К. Рихтер, А. Эндрес. – СПб. : Питер, 2003. – 544 с.
- Пашков Е.В. Международные стандарты ИСО 14000. Основы экологического управления / Е.В. Пашков, Г.С. Фомин, Д.В. Красный. – М. : ИПК Издательство, 1997. – 254 с.
- Системы экологического менеджмента для практиков / С.Ю. Дайман, Т.В. Островкова, Е.А. Заика, Т.В. Сокорнова ; под ред. С.Ю. Даймана. – М. : Издательство РХТУ им. Д.И. Менделеева, 2004. – 248 с.
- Соснин А.С. Стандарты ISO 14000 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.ecolog.spb.ru/article_iso14000.php.
- Офіційний сайт ПАТ «ДНІПРО АЗОТ» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.azot.com.ua/uk/values/>
- ТОВ СП «НІБУЛОН» [Електронний ресурс] // Офіційний сайт. – Режим доступу : <http://nibulon.com/data/investiciina-diyalnist/dlya-investoriv/ekologichna-politika.html>.
- ТОВ «Полімер Техніка [Електронний ресурс] // Офіційний сайт. – Режим доступу : <http://politech.com.ua/ecology-ua.php>.
- Київський національний торговельно-економічний університет [Електронний ресурс] // Офіційний сайт. – Режим доступу : <http://www.knteu.kiev.ua/blog/read/?pid=5146&uk>.

УДК 339.144(045)

Богацька Н.М.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки підприємства та міжнародної економіки
Вінницького торговельно-економічного інституту
Київського національного торговельно-економічного університету*

УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ТОВАРНИМИ ЗАПАСАМИ В ДІЯЛЬНОСТІ ВІТЧИЗНЯНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Розглянуто та узагальнено сучасні тенденції управління товарними запасами вітчизняних підприємств, визначено поняття «управління товарними запасами». Розкрито основну мету та визначено основні завдання управління товарними запасами на підприємствах роздрібною торгівлі. Проведено критичний розбір цілей та завдань управління товарними запасами.

Ключові слова: управління товарними запасами, мета управління запасами, завдання управління товарними запасами, планування і нормування товарних запасів, цілі управління товарними запасами.

Bohatska N.N. USOVERSHENSTVOVANIYE SISTEMY UPRAVLENIA TОВАРНЫМИ ЗАПАСАМИ В ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ОТЕЧЕСТВЕННОГО ПРЕДПРИЯТИЯ

Рассмотрено и обобщено современные тенденции управления товарными запасами отечественных предприятий, дано понятие «управление товарными запасами». Раскрыто главную цель и основные задачи управления товарными запасами на предприятиях розничной торговли. Проведено критический разбор целей и задач управления товарными запасами.

Ключевые слова: управление товарными запасами, цель управления запасами, задачи управления товарными запасами, планирование и нормирование товарных запасов, цели управления товарными запасами.

Bogatska N.N. IMPROVEMENT OF THE DOMESTIC ENTERPRISE COMMODITY STOCK MANAGEMENT SYSTEM

The modern tendencies of control of commodity inventories of domestic enterprises are considered and generalized, a concept “control of commodity inventories” is certain, primary purpose, basic tasks of control of commodity inventories on the enterprises of retail business. The analysis of aims and tasks of control of commodity inventories is conducted.

Keywords: control of commodity inventories, aim of control of inventories, tasks of control of commodity inventories, planning and setting of norms of commodity supplies, whole controls of commodity inventories.

Постановка проблеми. Особливості функціонування торговельних підприємств за сучасних економічних умов та значущість для них товарних запасів як базової складової під час формування стратегії розвитку обумовлюють актуальність дослідження проблеми ефективності управління запасами. Управління товарними запасами в умовах дефіциту оборотних коштів є важливою складовою побудови ефективного управління торговельного підприємства в цілому та не має єдиного підходу. Проте як будь-який процес управління економічною системою, управління товарними запасами торговельного підприємства необхідно здійснювати поетапно. Сучасний розвиток ринкових відносин, розвиток конкуренції, необхідність впровадження і використання сучасних інформаційних технологій зумовили пошук нових підходів до управління товарними запасами на

підприємствах торгівлі. Як наслідок, виникає необхідність удосконалення системи управління товарними запасами.

Система управління товарними запасами є системою узгоджених між собою принципів, завдань, елементів та методів, прийомів, які регулюють процес розробки та реалізації управлінських рішень щодо регулювання руху оборотних коштів у чітко заданих параметрах, що є досить важливим в сучасних умовах господарювання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сьгодні для здійснення безперервного процесу товарообороту на будь-якому торговельному підприємстві необхідні певні запаси товарів. Тому товарні запаси можна розглядати як матеріальну основу роздрібно-товарообігу, оскільки вони є масою товарів, що надійшла на підприємство з різних джерел і призна-

чена для подальшого продажу кінцевому споживачеві для особистого або колективного вжитку. Одним із найважливіших аспектів діяльності підприємства в сучасних умовах є процес управління товарними запасами.

Управління товарними запасами торговельних підприємств є одним з найскладніших видів функціонального управління, тісно пов'язаним із системою бухгалтерського обліку, операційного, фінансового та технологічного менеджменту. Окремі питання цього управління активно досліджуються вже понад три останні десятиріччя: першою найбільш відомою науковою працею з цієї проблеми була монографія М.М. Дарбіняна «Товарні запаси в торгівлі та їх оптимізація», що вийшла в 1978 р. [1]. Цій проблемі було присвячено праці радянських науковців: Б.І. Гоголя, Л.П. Наговіциної, В.І. Іваницького та деяких інших. Значна увага приділяється цій проблемі і на сучасному етапі, про що свідчить велика кількість робіт українських, російських та білоруських науковців [2–8].

У сучасній літературі визначення цілей та завдань управління товарними запасами в роздрібних торговельних підприємствах носить широкий та неоднозначний характер. Так, у найбільш спрощеному підході цільовою функцією управління товарними запасами визначається забезпечення безперервності торговельного процесу. Як приклад такого підходу, можна привести висновок Ю.П. Аніскіна: «Завданням управління запасами є забезпечення безперервності операційного процесу при збереженні мінімуму страхового запасу» [9, с. 51]. Як можна побачити з цього визначення, управління товарними запасами позбавлено будь-яких економічних орієнтирів та критеріїв оптимальності, бо чим більшим є розмір цих запасів (включаючи і страхову їх частину), тим більш гарантованим є безперервність торговельно-операційного процесу. Але нарощення товарних запасів без врахування обмежень з боку попиту покупці, фінансових ресурсів підприємства, розміру його приміщень тощо не дозволить отримати необхідний економічний ефект управління ними.

Найбільш широко в сучасній літературі цільова функція управління товарними запасами зводиться до двох напрямків – забезпечення безперервності торгівлі та мінімізації витрат, пов'язаних із їх функціонуванням. Такий висновок ми зустрічаємо в роботі К.А. Раїцького: «Мета управління товарними запасами – формування та підтримка їх розміру на такому рівні, який дозволяє забезпечити безперервну торгівлю кожним товаром при мінімальних витратах» [7, с. 444]. Аналогічного висновку притримуються і автори роботи «Економіка торговельного підприємства» під ред. М.Н. Греховодової: «Метою планування і нормування товарних запасів є встановлення середнього запасу в днях, який забезпечив би безперервний продаж товарів широкого асортименту при найменших затратах» [8, с. 94]. Такий підхід може бути використано лише при одному з напрямків управління товарними запасами в підприємствах роздрібною торгівлі, а саме – при їх нормуванні. Але ми вже визначали, що предмет цього управління значно ширший, тому його цілеспрямованість не може розглядатися в такому вузькому діапазоні.

Деяко більш розширено розглядають цільову спрямованість управління товарними запасами в торговельних підприємствах автори навчального посібника «Економіка торговельного підприємства» С.Н. Лебедева, Н.А. Казиначкова та А.В. Гавриков, які вбачають її в «забезпеченні ритмічної роботи торго-

вельних підприємств, широкого асортименту товарів та найбільш повного задоволення попиту населення» [5, с. 48]. Але всі ці цільові орієнтири мають узагальнюючий характер і також не пов'язані з економічними критеріями управління товарними запасами.

Найбільш широко систему цілей управління товарними запасами в підприємствах роздрібною торгівлі висвітлено в науковій праці О.А. Круглової, яка формулює їх так: «...завоювання, утримання або нарощення частки торговельного підприємства на споживчому ринку; забезпечення стійкості асортименту, безперервної реалізації товарів та підвищення рівня обслуговування покупців; зміцнення фінансового стану підприємства та зростання його ринкової вартості; прискорення оборотності товарних запасів та оптимізація структури джерел їх фінансування» [4, с. 5]. Враховуючи те, що наукова праця О.А. Круглової концентрує в собі найбільш сучасні погляди на проблему управління товарними запасами в підприємствах роздрібною торгівлі, розглянемо наведені нею цільові орієнтири цього управління більш детально.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Сучасна управлінська парадигма [9–15] розглядає управління будь-якого виду як систему управлінських дій (розробки і реалізації управлінських рішень), яка ґрунтується на відповідних концепціях, принципах та методах. Такий підхід дозволяє поєднати науку та мистецтво управління в єдиний процес, що потребує не тільки постійного поповнення наукових знань, а й розвитку особистих якостей менеджерів, їх здатності використовувати знання в практичній праці [15, с. 14–15]. Отже, такий підхід має бути покладено і у визначення сутності поняття управління товарними запасами в підприємствах роздрібною торгівлі, що є метою нашого дослідження.

Постановка завдання. Дати чітке визначення як головної мети, так і завдань управління товарними запасами вітчизняного підприємства. Процес управління товарними запасами роздрібних підприємств має носити цілеспрямований характер, тобто спиратись на певні цільові орієнтири.

Виклад основного матеріалу. Слід відзначити, що більшість науковців зосереджують свою увагу лише на економічних аспектах управління товарними запасами, зокрема на питаннях їх нормування та планування. Відповідно і сутність управління товарними запасами в торговельних підприємствах зводиться ними лише до цих його напрямків. Таке визначення сутності управління товарними запасами можна зустріти в роботах Ю.П. Аніскіна [9, с. 51], Л.П. Дашкова і В.К. Памбучхіянца [3, с. 173–175], К.А. Раїцького [7, с. 444], авторів навчального посібника «Економіка торговельного підприємства» під ред. М.Н. Греховодової [8, с. 94], С.Н. Лебедевої, Н.А. Казиначкової та А.Н. Гаврикова [5, с. 48–49] та деяких інших.

Більш широке бачення питань сутності управління товарними запасами міститься в підручнику А.А. Мазаракі, Л.О. Лігоненко та Н.М. Ушакової «Економіка торговельного підприємства», які характеризують його як «комплекс заходів, що спрямовані на формування та підтримання їх оптимального обсягу» [6, с. 188]. Такий підхід розглядає управління товарними запасами торговельного підприємства як комплексну систему і дозволяє характеризувати це управління не тільки в межах їх нормування та планування. Також слід зазначити, що «комплекс заходів» характеризує не стільки зміст управління, скільки його продукт.

Найбільш вдало, на наш погляд, визначення сутності управління товарними запасами міститься в дисертаційному дослідженні О.А. Круглової «Ефективність управління товарними запасами у підприємствах роздрібною торгівлі», яка визначає його «як процес формування та використання запасів, спрямований на досягнення економічних цілей розвитку підприємства» [4, с. 2]. У цьому визначенні управління розглядається як процес (що відповідає сучасній управлінській парадигмі), сформульовано предмет цього управління – «формування і використання запасів», і визначення цілеспрямованості цього процесу. У своєму дослідженні автор підкреслює також, що управління товарними запасами в підприємствах роздрібною торгівлі має «враховувати завдання торговельного та фінансового менеджменту» [4, с. 5]. Але, на нашу думку, сутність процесу управління в цьому визначенні розкрито недостатньо повно, а його предмет потребує певного розширення. Крім того, не можна погодитись і з таким узагальненням цільовим спрямуванням процесу управління товарними запасами в підприємствах роздрібною торгівлі.

Щодо предмету цього управління, то він, крім процесів формування і використання товарних запасів, має охоплювати і організацію їх обертання на торговельному підприємстві, тобто крім фінансово-економічних питань охоплювати ще й логістичні аспекти.

Що стосується мети управління товарними запасами, то можна зазначити, що:

Перша мета управління товарними запасами – «завоювання, утримання або нарощення частки торговельного підприємства на споживчому ринку» – на наш погляд до цього управління прямого відношення не має. Така мета розвитку торговельного підприємства реалізується не управлінням товарними запасами, а управлінням товарооборотом. Інакше кажучи, управління товарними запасами може лише певною мірою підтримувати цю мету управління товарооборотом, а не самостійно її реалізувати. Тому із системи цілей управління товарними запасами роздрібною торговельного підприємства ця мета (як пряма) має бути виключена.

Друга мета управління товарними запасами – «забезпечення стійкості асортименту, безперервної реалізації товарів та підвищення рівня обслуговування покупців» – на наш погляд в цілому є вірною, але сформульована недосить чітко. По-перше, вона поєднує дві самостійні цілі: забезпечення широти асортименту та стійкості асортименту товарів (які реалізуються шляхом утримання певної частки товарних запасів безпосередньо в торговому залі) і забезпечення безперервності торговельно-операційного процесу підприємства в цілому (що реалізується шляхом управління формуванням товарних запасів підприємства в цілому). По-друге, підвищення рівня обслуговування покупців управління товарними запасами здійснює шляхом забезпечення широти і стійкості асортименту товарів у торговому залі, тож третя частина викладеної мети дублює першу.

Третя мета управління товарними запасами – «зміцнення фінансового стану підприємства та зростання його ринкової вартості» – теж є цілком вірною, але її складові охоплюють різні ієрархічні рівні цього управління. Так, забезпечення зростання ринкової вартості підприємства характеризує, згідно з сучасною управлінською парадигмою, головну мету всього корпоративного управління, тобто носить пріоритетний характер для всіх видів функціонального управління роздрібним підприємством,

включаючи і управління товарними запасами. У той же час ряд економістів відзначають, що таку оцінку здійснює лише ринок (а не саме підприємство), а її об'єктивність залежить від ступеня розвиненості ринку і ринкових відносин. В умовах перехідної економіки отримати таку об'єктивну оцінку досить важко. Тому цей об'єктивний цільовий орієнтир слід конкретизувати. Тож, на нашу думку, він може бути сформульований як забезпечення стійкого росту підприємства у довгостроковій перспективі. Щодо зміцнення фінансового стану підприємства, то така мета в системі управління товарними запасами реалізує тільки функції фінансового менеджменту. Крім того, управління товарними запасами не може впливати на всі аспекти зміцнення фінансового стану підприємства, забезпечує лише окремі елементи його фінансової рівноваги: зміцнення фінансової стійкості (через управління структурою джерел фінансування товарних запасів) та платоспроможності (через управління ліквідністю товарних запасів).

Нарешті, четверта мета управління товарними запасами – «прискорення оборотності товарних запасів та оптимізація структури джерел їх фінансування» – хоча і є в цілому вірною, частково дублює попередню. Це стосується оптимізації структури джерел фінансування товарних запасів, яке спрямовано на забезпечення зміцнення фінансового стану підприємства (за нашою пропозицією, на забезпечення його фінансової рівноваги).

Висновки з проведеного дослідження. Враховуючи вище проведені дослідження, пропонуємо таке визначення поняття «управління товарними запасами» на підприємствах роздрібною торгівлі – «система концепцій принципів та методів розробки і реалізації управлінських рішень, пов'язаних із формуванням, використанням і організацією обороту їх товарних запасів».

Проведений критичний розбір цілей та завдань управління товарними запасами дозволяє сформулювати їх таким чином: «Основною метою управління товарними запасами є забезпечення стійкого росту роздрібною торговельного підприємства у довгостроковій перспективі».

Реалізація цієї мети забезпечується вирішенням таких основних завдань:

1. Забезпечення розвитку роздрібною товарообороту підприємства у передбачених розмірах.
2. Забезпечення широти та стійкості асортименту товарів.
3. Забезпечення ритмічності та безперервності торговельно-операційного процесу.
4. Забезпечення максимального рівня доходності реалізації товарів.
5. Забезпечення мінімізації ризиків, пов'язаних із функціонуванням товарних запасів.
6. Забезпечення мінімізації витрат з формування та організації внутрішнього руху товарних запасів.
7. Забезпечення фінансової рівноваги підприємства в процесі утримання його товарних запасів.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Дарбинян М.М. Товарные запасы в торговле и их оптимизация / М.М. Дарбинян. – М. : Экономика, 1978. – 237 с.
2. Камінський С.І. Оцінка стану управління товарними запасами на підприємствах торгівлі України [Електронний ресурс] / С.І. Камінський // Ефективна економіка. – Режим доступу : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2265/>.
3. Дашков Л.П. Коммерция и технология торговли : ученик / Л.П. Дашков, В.К. Памбуччианц. – М. : Дашков и Ко, 2002. – 596 с.

4. Круглова О.А. Ефективність управління товарними запасами у підприємствах роздрібної торгівлі : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук // О.А. Круглова. – Харків : ХДАТОХ, 2002. – 17 с.
5. Лебедева С.Н. Экономика торгового предприятия : учебное пособие / С.Н. Лебедева и др. – Минск : Новое знание, 2002. – 240 с.
6. Мазаракі А.А. Экономика торгового підприємства / А.А. Мазаракі, Л.О. Лігоненко, Н.М. Ушакова ; під ред. Н.М. Ушакової. – К. : Хрещатик, 1999. – 800 с.
7. Раицкий К.А. Экономика предприятия : учебник для вузов / К.А. Раицкий. – М. : Дашков и Ко, 2002. – 1 012 с.
8. Экономика торгового предприятия / под ред. М.Н. Греховодовой. – Ростов н/Д. : Феникс, 2001. – 192 с.
9. Анискин Ю.П. Организация и управление малым бизнесом : учебное пособие. – М. : Финансы и статистика, 2002 – 160 с.
10. Хоменко Н.В. Товарні запаси: проблеми обліку, контролю та звітності : монографія / Н.В. Хоменко, О.В. Карпенко, Ю.А. Верига. – Полтава : РВВ ПУСКУ, 2008. – 153 с.
11. Управління товарними запасами торговельного підприємства в умовах сучасної ринкової економіки [Електронний ресурс] – Режим доступу: [http://intkonf.org/sokolova-iv-ken-hachatryan-vv-upravlinnya-tovarnimi-zapasami-torgovelnogo-pidpriemstva-v-umovah-suchasnoyi-rinkovoyi-ekonomiki/\(20.02.2015\)](http://intkonf.org/sokolova-iv-ken-hachatryan-vv-upravlinnya-tovarnimi-zapasami-torgovelnogo-pidpriemstva-v-umovah-suchasnoyi-rinkovoyi-ekonomiki/(20.02.2015))
12. Ковальчук О.Є. Особливості ефективного управління товарними запасами торговельного підприємства [Електронний ресурс] / О.Є. Ковальчук, Р.В. Колесник. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/29_DWS_2011/Economics/10_95592.doc.htm/.
13. Паркинсон С.Н. Искусство управления / С.Н. Паркинсон, М.К. Рустомджи. – М. : Агентство «ФАИР», 1997. – 420 с.
14. Фролова Л.В. Проблеми формування товарних запасів на торговельному підприємстві в умовах нестабільності / Л.В. Фролова, О.С. Воскобаєва // Торговля і ринок України. – 2009. – № 27. – С. 35–40.
15. Чаплінська А.А., Бабчук Г.Г. Оцінка товарних запасів та їх оборотності на підприємствах роздрібної торгівлі [Електронний ресурс] / А.А. Чаплінська, Г.Г. Бабчук // Экономика і управління підприємствами, галузями, національним господарством. – Режим доступу : http://www.kdu.edu.ua/visnik_ekon/ARHIV/2013-3/48.pdf/.

УДК 658.15:005.334

Божанова О.В.

*кандидат економічних наук, доцент
Національної металургійної академії України*

УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РИЗИКАМИ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

У статті наведено підходи до управління фінансовими ризиками промислового підприємства. На підставі проведеного аналізу системи внутрішніх механізмів нейтралізації фінансових ризиків визначено етапи організації управління фінансовими ризиками промислового підприємства. Розглянуто особливості управління фінансовими ризиками промислового підприємства.

Ключові слова: ризик, фінансовий ризик, управління, процес організації, промислове підприємство.

Божанова Е.В. УПРАВЛЕНИЕ ФИНАНСОВЫМИ РИСКАМИ ПРОМЫШЛЕННОГО ПРЕДПРИЯТИЯ: ТЕОРЕТИЧЕСКИЙ АСПЕКТ

В статье приведены подходы к управлению финансовыми рисками промышленного предприятия. На основе проведенного анализа системы внутренних механизмов нейтрализации финансовых рисков определены этапы организации управления финансовыми рисками промышленного предприятия. Рассмотрены особенности управления финансовыми рисками промышленного предприятия.

Ключевые слова: риск, финансовый риск, управление, процесс организации, промышленное предприятие.

Bozhanova O.V. FINANCIAL RISK MANAGEMENT OF INDUSTRIAL ORGANIZATIONS: THEORETICAL ASPECTS

The paper presents the approach to financial risk management of an industrial enterprise. Based on the analysis of the system of internal mechanisms neutralize financial risks identified stages of the organization's financial risk management of an industrial enterprise. The article describes the features of the financial risk management of an industrial enterprise.

Keywords: risk, financial risk management, process organization, industrial enterprise.

Постановка проблеми. Сучасні економічні умови несуть в собі ризик господарської діяльності промислового підприємства. Навіть за найбільш сприятливих економічних умов для будь-якого підприємства завжди зберігається можливість настання кризових явищ. Така можливість асоціюється з ризиком. Ризик властивий будь-якій сфері людської діяльності, що пов'язано з безліччю умов і факторів, які впливають на позитивний результат прийнятих особою рішень.

Фінансова діяльність промислового підприємства у всіх її формах пов'язана з численними ризиками, ступінь впливу яких на результати цієї діяльності досить значний. Ризики, супутні фінансовій діяльності промислового підприємства, виділяються в особливу групу ризиків, які називають фінансовими ризиками. Фінансові ризики відіграють найбільш

значущу роль у загальному портфелі підприємницьких ризиків промислового підприємства.

Зростання ступеня впливу фінансових ризиків не тільки на результати фінансової діяльності промислового підприємства, але і в цілому на результати виробничо-господарської діяльності пов'язане з мінливою економічною ситуацією та кон'юнктурою фінансового ринку, розширенням сфери фінансових відносин фірми, появою нових для вітчизняних промислових підприємств фінансових технологій та іншими факторами.

Аналіз останніх досліджень. Питання, пов'язані з оцінкою та аналізом фінансових ризиків промислового підприємства, розглянуто у працях зарубіжних та вітчизняних вчених, таких як: А.Н. Сплетухов [1], М.В. Дюжиков [1], А.В. Кабанов [2], І.Я. Лукасевич [3], В.А. Москвін [4], С.Ф. Тихомиров [5], В.В. Бочаров [6] та інші.